

Samenvatting

RUIMTE VOOR SEKSUALITEIT: Hoe de middenklasse in Bangladesh omgaat met heteronormativiteit

Dit proefschrift beschrijft een onderzoek naar erotische verlangens, praktijken en identiteiten binnen de heteronormatieve en op de huwelijksnorm gerichte socio-seksuele structuren van de stedelijke middenklasse in hedendaags Bangladesh. Voor het onderzoek is twee jaar veldwerk gedaan waarin data zijn verzameld op basis van 35 levensgeschiedenissen en -verhalen, diepte-interviews, casestudy's, wetenschappelijke en algemene literatuur en participerende observatie.

Het onderzoek hanteert seksualiteit, gender, sociale klasse en ruimte als centrale begrippen en analyseert de wijze waarop seksualiteit in de praktijk gebracht wordt door drie niet-normatieve groepen: homoseksuele mannen, vrouwen met (interesse voor) lesbische relaties en alleenstaande heteroseksuele vrouwen. Ruimte – als fysieke, sociale en symbolische categorie – is verweven met het idee van seksualiteit, en dit laat zien dat er binnen hetero-patriarchale sociale structuren van gezin en huishouden en binnen de openbare en virtuele werelden ook nog ruimte is voor ambiguïteit, meervoudige identiteiten en niet-heteronormatieve uitdrukkingen van gender en seksualiteit.

Vrouwen uit de middenklasse zijn steeds vaker hoger opgeleid, hebben vaker banen die financiële zekerheid bieden en zij verhuizen vaker van het ouderlijk huis naar andere steden, landen en continenten. Deze ontwikkelingen hebben een enorme impact op hoe zij seks onder woorden brengen, seks hebben en hun seksualiteit tot uitdrukking brengen. Vrouwelijke seksualiteit bestaat niet slechts uit verhalen van slachtofferschap, discriminatie en onderdrukking, maar in werkelijkheid ook uit verhalen van aspiraties, strategieën en empowerment. Dit betekent dat er verschillende, ambigue, paradoxale 'seksuele ruimtes' bestaan binnen het middenklassegezin, socio-symbolische werelden waarbinnen diverse seksuele verlangens, identiteiten en praktijken een plaats kunnen hebben.

De grenzen tussen het publieke en het privé domein zijn poreus en worden voortdurend uitgedaagd, verkend en (opnieuw) getrokken ten behoeve van niet-normatieve verlangens, identiteiten en praktijken. Ook vormen de vele facetten van de vrouwelijke seksualiteit vaak een uitdaging voor de gebruikelijke opvatting dat seksuele identiteiten en praktijken vastliggen. Niet-heteronormatieve vrouwen bedenken talloze manieren om met hun meervoudige en diverse seksuele verlangens, identiteiten en praktijken om te kunnen gaan. Het is echter evident dat de factoren gender, leeftijd en klasse van invloed zijn op de mogelijkheden voor het gelijktijdig bestaan van meervoudige seksualiteiten en de gevolgen ervan. Genderprivileges geven mannen meer ruimte dan vrouwen; leeftijdsprivileges geven oudere vrouwen meer macht dan jongere vrouwen; zekerheid op het gebied van werk en inkomen schept meer ruimte voor niet-heteronormatieve seksualiteit dan economische afhankelijkheid. Hoewel de context van homosocialiteit niet-heteronormatieve mannen en vrouwen enige ruimte biedt voor relaties met seksegenoten, lijkt het er ten slotte op dat jonge alleenstaande heteroseksuele vrouwen de meeste beperkingen ervaren, ongeacht economische onafhankelijkheid.

Verder blijkt uit het onderzoek dat er op het gebied van de seksuele identiteit geen simpel en eenduidig onderscheid gemaakt kan worden tussen 'homo' en 'hetero', maar dat onderling samenhangende factoren een rol spelen. Leeftijd, klasse, gender en economische positie beïnvloeden de ruimte om levenskeuzes te maken en met de eigen identiteit om te gaan. Bovendien hangt de wijze waarop mensen omgaan met hun seksuele identiteit samen met hun

deelname aan en positie binnen grotere (en vaak overlappende) terreinen van het openbare leven zoals activisme, sociale bewegingen en ontwikkelingsinterventies. Zowel individueel als in (door henzelf) georganiseerd verband worstelen mannen en vrouwen met het benoemen van hun verlangens en ze hebben veel verschillende redenen om juist wel of niet te willen dat ze in specifieke categorieën ingedeeld worden en labels opgeplakt krijgen. In dit opzicht bestaat er een wisselwerking tussen transnationale, institutionele, groeps- en individuele praktijken.